

Hory zvané Železné

ZEMĚ HORNÍKŮ A ŘEKY CHRUDIMKY

Na sto kilometrů dlouhá říčka Chrudimka pramení na Vysočině, a než v Pardubicích splyne s Labem, proteče romantickým údolím Železných hor. Nevysoké malebné vrchy lákají malíře i turisty. Vodní nádrže, lesy, lidové stavby nebo keltské hradiště jsou dalším magnetem.

NADŘEZ SEC

Keltové jako nejstarší známí obyvatelé Železných hor, severozápadního výběžku Českomoravské vrchoviny, uměli zpracovávat železnou rudu, kterou těžili v okolí Křižanovic nebo Bojanova. Jak krajinu nazývali, zjistíme těžko. Označení Železné hory, latinsky Montes ferrei, se objevuje „až“ ve 13. století.

Mikroregion Centrum Železných hor, kde na ploše 140 km² žije asi 8500 obyvatel, vznikl v roce 1999 snahou 12 obcí vesměs ležících v Chráněné krajinné oblasti Železné hory: Bojanov, Ctětín, České Lhotice, Hodonín, Horní Bradlo, Krásné, Křižanovice, Libkov, Liboměřice, Lukavice, Seč a Nasavrky, kde sídlí správa mikroregionu i CHKO.

Na maliny!

Tok řeky Chrudimky nás začne zajímat až někde u Horního Bradla, kde pronikne na území regionu. Obec, sevřená v údolí, bývala lázeňským místem, jak doporučoval už v třicátých letech minulého století majitel zdejšího penzionu Jaroslav Mareš: „*Lesní a horský bezprachý vzduch, slunce, voda, klid a pohodlí skýtají vynikajícím způsobem osvěžení a ozdravení celému tělu. Lesní procházky tichou krajinou, máměvých výhledy do dálek, říční koupele v průsvitné vodě se sluneční lázní, družný život, sbírání hub, malin, jahod, borůvek, jichž je v lesích hojnost.*“

To není ani dnes marný tip na klidnou dovolenou, že?

Jak se tam dostat

Nasavrky leží asi 25 km jižně od Pardubic. Sem nebo do Bojanova jezdí z Pardubic autobusy, vlak se mikroregionu vyhýbá. Z Prahy jste tu autem asi za 2 h.

Pro nebohatou obec byl turistický průmysl kromě sklářství jednou z mála nadějí. V roce 1866 tady František Rückl vybudoval sklárnu, kterou po kněžně Auerspergové nazval Vilemínina huť. Duté sklo a olovnatý křišťál si záhy získaly v okolí renomé. Dnes se tady vyrábějí aspoň vánoční ozdoby. Skláře připomíná rodinná hrobka nad obcí.

Stačí přeběhnout přes kopec, a pod lesem a pastvinami v údolí se vypíná bojanovský

VÍKEND V ČECHÁCH

in.ihned.cz/cr

barokní kostel sv. Víta z roku 1734, i s roubenou zvonící a prastarou farou. Dnešní obec má bohatou historii, je zmiňována už v roce 1126. O její důležitosti svědčí fakt, že se roku 1524 uvádí jako městečko a od roku 1760 zde stávala i škola. Také ta dnešní má výstavnou budovu.

V kostele je na boční straně umístěn oltář z pravděpodobně nejstarší železnohorské obce – Krásné. Dodnes leží vysoko v kopcích. Kostel si postavili až v 18. století a záhy jej císař Josef II. nechal zavřít. Dnes chrám ani nenajdeme, na jeho místě stojí jen kříž. A oltář v Bojanově. U mnohých zdejších cest spatříme světecké sochy i prosté kříže. Například v Holíně, osadě nedalekého Kovářova nad Bojanovem, objevíme velmi působivou Nejsvětější Trojici.

Lákadlo pro malíře

Jsmo opět v údolí Chrudimky, která si mezi tím přidala oblouk kolem ruin Ohebu, kde udělala obrovské čelem vzad. Hrad stával

Ruiny hradu Oheb v ohbí Chrudimky

ještě výše nad řekou než nyní nad sečskou přehradou, která tady ve 30. letech 20. století zalila romantické údolí. Jako jediná z nádrží na Chrudimce, doplňující nádrž Padrtý nepočítaje, je přístupná koupání a sportům, zatímco Hamry a Křižanovice i s retenční nádrží u Práčova slouží jako zdroje vody.

FOTO:

Zámek
v Nasavrkách
s keltskou expozicí

Socha Nejsvětější Trojice v Holíně provázi pocestné od 17. století.

Ohebu kdysi konkuroval na sousedním vrcholku Vildštejn. Silnice cestou na rampu přehradu provrtala kopec tunelem, který zmizel za plotem. Na vrcholku nic moc patrné není. Ostatně zprávy staré půldruhého století podotýkají, že zbytky věže rolníci zaovalovali místo hnojiva. V padesátých letech hrozila výstavba další přehradu. Bojanovští na to zehrají dodnes. Stavební uzávěra zbrzdila vývoj dávného slavného městyse bezmála o dvacet let.

Povodí Chrudimky získalo na sklonku předminulého století mezi českými krajináři pětihvězdičkovou pověst. Na počátku byl rodák z Ronova nad Doubravou Antonín Chittussi, později sem jezdili Antonín Slavíček nebo František Kaván. Ostatně malíři sem jezdí stále, vysoké obzory a táhlé hřebeny umělce lákají.

Sláva zapadlých ochotníků

Postůjme na svažité bojanovské návsi mezi kostelem a starou školou nahoře. Socha An-

děla strážného připomíná dávnou ochotnickou slávu městečka – i učitele Josefa Sinderra, který „pracoval co nejsilněji v zřízení školní knihovny... Chtěje potřebných peněz k tomu sehnati, vypůjčil sobě divadelní dekorace ze Seče a 6. ledna 1870 mohl se provozovati kus od kněze Františka Pravdy Učitel ve francouzském zajetí, jenž dne 9. ledna t. r. byl opakován a po obakrát velmi zdařile proveden, přičemž se vytěžilo 60 zl. r.m.“

Akci podpořil novomlýnský mlynář, který kromě prken a hřebíků daroval i značný obnos peněz. Hrál se třikrát čtyřikrát do roka, a rázem bylo na školní knihovnu, jeviště i dekorace a „na městečku“ na sochu Anděla Strážce. Mramorový sokl od sochaře Štěcha z Vápenného Podola i socha z Hořic stály 115 zlatých. Schrána se jmény učitele a dětských herců přišla do základu. Tím ale sláva divadla načas ustala.

Stálý ochotnický soubor v Bojanově, který hrával zejména veselohry, povolilo c. k. místodržitelství v Praze až od roku 1909. V této předtelevizní době bylo hraní divadla poměrně lukrativní a po kultuře lační obyvatelé zapomnětého kraje rádi přicházeli. V hostinci Josefa Sedláka vzniklo jeviště, kde hrávali sokolové i dobrovolní hasiči.

Romantické údolí Chrudimky zalila ve 30. letech 20. století sečská přehrada.

Jirásek pod širým nebem

Vhodný sál však nebyl podmínkou. Dodnes potkáme pamětníky, kteří ještě po válce v Nových Lhoticích hráli u dnešního kravína i na louce před lesem. Sedlák včas sklídil a nadšené ruce vyrobily dřevěné lavice, na prkna namalovaly kulisy. Pro kostýmy se dojezo do Chrudimi či do Pardubic. Role se každý učil od Vánoc doma, zkoušelo se po večerech. →

Cyklotrasy

Mikroregionem vede kromě značených cest i několik cyklotras různých náročností, většinou po vedlejších silnicích. Trasy 4112, 4119, 4120, 4121, mají i horské převýšení, trasa 4115 je méně obtížná. V okolí Kovářova je vyznačený okruh.

VÍKEND V ČECHÁCH

in.ihned.cz/cr

Kdo chce v Bojanově na bohoslužbu, musí projít brankou.

„Návštěvností by nepohrdlo mnohé dnešní profesionální divadlo,“ tvrdí pan Kebrle z Nových Lhotic, zatímco holou plání vane vítr. „Lidé přicházeli zdaleka!“

Hrálo se v Petrkově, v malém lomu na samotě u mlýna v Dolánkách, ve Švadlenkově borovině. Borovicový hájek je vzpomínkou na jedno představení, neboť diváci zašlapali naváté semeno, které se tak pěkně ujalo.

„Hráli jsme i tady na dvoře,“ doplňuje další scénu pan Kebrle. „Oblíbení byli Naši furianti, Divá Bára, i hry dnes méně známé, jako Kráska ze Šumavy či veselohra České děvče, srdce zlaté. V masových scénách Jiráskova Jana Výrava se na scéně sešlo na šedesát herců,“ vzpomíná. Sláva těchto akcí – tak jako jinde – skončila v 50. letech. Ještě dříve, než je „převálcovala“ televize, nehorovali pro nekontrolovatelná setkání nastupující komunisté.

V nasavrckém parku rostou od 18. století jedlé kaštiny.

Jedna za zastávek na keltské cestě

Krásné a dobré kaštiny

Zvukomalebně znějící Nasavrky v Železných horách upoutají sadem jedlých kaštanů nebo tím, jak přistoupily ke své keltské minulosti. Pojďme nejdříve tím podlouhlým trojúhelníkovým náměstím kolem původně gotického kostela sv. Jiljí do parku, jaký jinde nenajdeme.

Na ploše necelých dvou hektarů rostou stromy jedlých kaštanů *Castanea sativa* z Tyrolska. Vysadil je tehdejší majitel zámku Jan Adam Auersperg v roce 1774, respektive zahradník Oxenhauser. Pokus se povedl a stromy se ujaly – někteří stařešinové pamatují ještě 18. století. V roce 1991 byla nad sadem vyhlášena ochrana. Podle zprávy staré deset let jsou zde jedinci s obvodem až 637 cm, rostoucí do výšky 25 metrů. Pozemek patří škole a na podzim si tu lze pochoutku koupit.

Divoká chráněná krajina

Chrudimka v okolí Nasavrky má za sebou zdroj pitné vody pro Chrudimsko a Pardubicko: Křižanovickou přehradu, která tady vznikla v letech 1948 až 1953. Zbývá jí už cesta do roviny, a tak se vybičuje a vytváří malebné skalnaté údolí s přírodní rezervací Krkanka.

Na tomto území se nacházejí mnohé přírodní zvláštnosti, které už jinde těžko uvidíte, jako třeba vrunku obecnou, ledňáčky, vzácné datle nebo lilie zlatohlavou. Však jde o významnou lokalitu soustavy Natura 2000. Někdy v roce 1919 sem zamířili první trempové, kteří tady strávili léto. Vznikla osada, která existuje dodnes.

Na Krkanku navazuje Slavická obora, založená v 70. letech 18. století. Dnes není až na výjimky přístupná, chovají se tady jeleni a mufloni, nad jejichž trofejí mnohý lovec jen uznale polkne. Součástí obory je také přírodní rezervace Strádovské peklo, kde řeka vytváří hluboké skalnaté údolí porostlé sufovitými lesy.

Informace

www.bojanov.cz
www.czh.cz
www.nasavrky.cz
www.boii.cz
www.kovarov.cz

Obzor u Kovářova zdobí dvojice bříz.

Ratlík u keltské brány

Nechcete jít vyvenčit psa na keltské hradiště? Pro obyvatele obce Hradiště nedaleko Nasavrky je to běžná záležitost. Mají ho totiž doslova za humny. Prastarí Keltové tady v okolí těžili rudu, možná i zlato, a z hradiště, které vzniklo někdy ve 4. až 2. století před naším letopočtem, dohlíželi také na kupeckou stezku.

Nebylo příliš velké a asi ani významné. Těch dvacet hektarů dodnes částečně obkružují valy, které ve své době bývaly až trojnásobné. Když byly opuštěné, chátraly, čemuž napomohla už stavba evangelického hřbitova a také modlitebny. Mnohé z dávných kamenů se ocitly v okolních domech. Na počátku 20. století prý přesto byly ještě poměrně zřetelné. Zmar dokonalá výstavba nové silnice do Křižanovic, kdy zmizela unikátní klešovitá brána, a vodní přehrady u Křižanovic po druhé světové válce.

Teprve od šedesátých let minulého století došlo k ochraně místa. Vlastní archeologický

VÍKEND V ČECHÁCH

in.ihned.cz/cr

Železné hory

TIP NA VÝLET JANA STRÁSKÉHO

Autor je předsedou Klubu českých turistů, bývalý ministr a premiér

výzkum začal v roce 1971 Milan Princ z Archeologického ústavu v Praze a s přestávkami trval do roku 1987, resp. 1991. Nalezly se zbytky věže a také pozůstatky keltských korálků, spony na oděv či úlomky keramiky. Dnes najdeme leda zarůstající valy, po kterých se hezky chodí.

Co způsobili nadšenci

Zmiňme se ještě o nasavrckém zámku. Ukřívá se v koutě za kostelem, jeho nová sgrafita však nepřehlédnete. Před rokem 1990 se tady už bydlelo a v přízemí byla prý mlékárna. Dnes je zámek renovován a v místnostech se nachází stálá keltská expozice.

„Parta asi dvaceti nadšenců se sešla v občanském sdružení Boii a rozhodla se navázat na dávné keltské tradice,“ říká Antonín Štěpán, místopředseda sdružení, které usiluje o oživení kulturního a společenského života v Nasavrkách a okolí a také o spolupráci s ostatními keltskými organizacemi a kulturními centry. „Chceme tak seznámit veřejnost s dávnými Kelty, jejich dějinami i kulturou a zejména upozornit na vzácné oppidum v Hradišti u Českých Lhotic.“

Model keltského oppida Hradiště je největší ve střední Evropě, tvrdí místopředseda společnosti, která kromě této expozice vytvořila i bezmála deset kilometrů dlouhou naučnou stezku.

Trasa je ideální i pro rodiny s dětmi. Nedaleko Českých Lhotic se můžete vyšplhat na nově postavenou jednoduchou, devatenáct metrů vysokou rozhlednu Boiika, ze které lze prý za příznivého počasí dohlédnout až ke Krkonošům. ■

RICHARD GRÉGR

Kde se ubytovat

Horní Bradlo

Penzion U Kozlů, čp. 26, tel.: 469 338 216, 776 660 584

Nasavrky

Turistická ubytovna, náměstí 37, tel.: 469 677 104

Ubytování – SOU včelařské, Slatiňanská 135, tel.: 469 677 128

Apartmány – Obecní úřad, tel.: 469 677 566

Obořice

Ekofarma – tel.: 469 677 464

Seč

Hotel Seč, nám. prof. Č. Strouhala 11, tel.: 469 676 227

Hotel Panorama, Seč 184, tel.: 469 676 120; 777 850 755

Hotel Delta, Seč-Ústupky, tel.: 469 676 350; 603 886 954

Hotel Jezerka, Seč-Ústupky, tel.: 469 676 327, 607 615 933

Na tento víkend nabízíme kratší (47 km) a delší (70 km) cyklookruh. Oba začínají a končí ve Slatiňanech. Ze Slatiňan vyjedeme s cyklo-trasou 4113 od zámku nebo z nedaleké železniční stanice po hlavní silnici na jih, můžeme rybník Mazánek, na konci zástavby odbočíme po vedlejší komunikaci doleva a dojedeme do Lukavice (5 km). Silnice pokračuje na křižovatku cyklotras Vížky (7). Zde můžeme doporučit odbočku vlevo po cyklotrase 4121 do nedalekého Žumberka s kostelem Všech svatých. Odbočka do Žumberka i s návratem do Vížek prodlouží naši trasu o 4 km. Sjedeme do Louček (8), v mírném stoupání pokračujeme po silnici do Krupína (11) a

pak prudce stoupáme do Vranova (14,5). Cesta teď vede lesním komplexem kolem Vranovské hájovny po zpevněné komunikaci na rozcestí u Petrčova (17,5) a pak po silnici příjemně klesne kolem přírodní památky Úpolíný, tvořené vlhkými slatinnými loukami, do Trhové Kamenice (20). Z městečka vyjíždíme po frekventované silnici I/37, ale už po 500 m z ní odbočíme doleva do Kameníček (23,5). Po lesní komunikaci nejprve

stoupáme a pak sjedeme na křižovatku Mniška (26,5) a pokračujeme v lesním sjezdu až do Nasavrky (29,5) s kostelem sv. Jiljí opata, s renesančním zámek a přírodní památkou Kaštanka (sad kaštanovníku jedlého). Odtud po silnici s cyklotrasou 4114 sjedeme do Hradiště (32) s evangelickým barokním kostelem a rozsáhlým keltským oppidem. Cyklotrasa 4114 nás vede do kopce do Českých Lhotic (33). Teď nás čeká prudký sjezd zpět k Chrudimce na rozcestí Mezisvětí (35,5), kde se musíme rozhodnout mezi kratší a delší trasou. Kratší vede po cyklotrase 4112 silniční serpentinou přes Licibořice (39,5) až do cílových Slatiňan (47). Delší trasa pokračuje po cyklotrase 4114 do Bojanova (39). Naše silnice dál sleduje Chrudimku k vodní nádrži Seč II, ale pak od ní prudce vystoupá do Proseče (44,5), aby stejně prudce klesla k vodní nádrži Seč I a kolem zřícenin Oheb a nepřístupného Vildštejna nás dovedla ke kempinku U Letadla a do centra rekreační oblasti Seče (49,5). K návratu volíme cyklotrasu 4111. Ta vede po silnici do Kovářova (52,5) a zde odbočí po silnici vlevo do Hrbokova (53,5). Teď se dáme po silnici vpravo, ale na první křižovatce odbočíme doleva nahoru do Rtenína (56,5). Pak už cesta příjemně klesá přes Mladoňovice do Pohledu (59,5). Opět změním cyklotrasu na 4185, když v Pohledu odbočíme doprava do Deblava a za ním na křižovatce silnic doleva do Rabštejna (63,5) se zříceninou malého hrádka v lese (vede tam zelená značka). Prudce sjedeme k Pernému rybníku a po lesních komunikacích se dostaneme na silnici u Říště (68). Naposledy změním cyklotrasu, když se po silnici dáme vpravo po 4179 do Slatiňan (70).

TRASA: Slatiňany – 4113: Lukavice (5) – Trhová Kamenice (20) – 4121: Nasavrky (29,5) – 4114: Mezisvětí (35,5)

a) 4112: Licibořice (39,5) – Slatiňany (47)

b) 4114: Bojanov (39) – Seč (49,5) – 4111: Hrbokov (53,5) – Pohled (59,5) – 4185: Říště (68) – 4179: Slatiňany (70).

MAPA: Žďárské vrchy a Železné hory, 1:100 000, edice KČT č. 11